

A BÍRÓSÁGI MEDIÁCIÓ MAGYARORSZÁGON

DR. RÉPÁSSY ÁRPÁD*

A mediációról – vagy a jogszabályokban szereplő elnevezéssel: közvetítésről – Magyarországon a 2003. március 17-én hatályba lépett többször módosított 2002. évi LV. törvény rendelkezik.

A bírósági közvetítésről szóló rendelkezés a törvénybe azonban csak jóval később, 2012. július 24-től hatályosan került beiktatásra. Ez az az időpont tehát az, amikor a lehetőség megteremtődött a bírósági közvetítés igénybevételére.

Természetesen maga a bírósági közvetítés csak a megfelelő szakemberek képzése után indulhatott meg. A szakemberek képzését az Országos Bírósági Hivatal vállalta magára és végzi azóta is immár kibővítve azt a speciális jogterületekre, illetve a továbbképzésre és a közvetítők instruktorainak képzésére is. A Hivatal keretein belül létrehozott munkacsoport és a minden törvényszéken működő ún. koordinátorok közösen munkálkodnak a jó gyakorlatok tapasztalatainak átadásán, konferenciák, szakmai napok szervezésén.

A koordinátorok összekötő szerepet töltenek be a közvetítők, a munkacsoport és a törvényszékek vezetői között, segítve ezzel a jogi szabályozás tökéletesítését is.

Miután tanulmányom témája a bírósági közvetítés, ezért érdemes felhívni a figyelmet az általam most általános értelemben vett közvetítéstől való eltérésekre.

Bírósági közvetítést a jogszabály felhatalmazása alapján az erre rendszeresített képzésen átesett, az Országos Bírósági Hivatal elnöke által kijelölt titkárok, bírák és rendelkezési állományban lévő nyugalmazott bírák végezhetnek.

A bírósági közvetítés az általános értelemben vett közvetítéstől abban is különbözik, hogy az a bírósági szervezeten belül, a bírósági épületekben vehető igénybe. Az eljárás ingyenes, a közvetítők pedig a bírósági szervezet tagjai közül kerülnek ki.

A bírósági közvetítés sajátja – és egyben megkülönböztetője az egyéb közvetítési eljárásoktól – az a törvényi megkötés, hogy azt a felek csak már folyamatban lévő peres vagy nemperes eljárásban kérelmezhetik első és másodfokon is azon törvényi keretek között, amelyre a közvetítésről szóló jogszabály lehetőséget ad. A tiltó rendelkezések az apasági és származás megállapítása iránti, a szülői felügyelet megszüntetése iránti, a gondnokság alá helyezési, a közigazgatási, a sajtó-helyreigazítási, a végrehajtási és az alkotmányjogi panasz esetén követendő eljárásokra vonatkoznak.

A házassági perekben pedig a bíróság döntése szükséges a házasság érvényességének, illetőleg létezésének vagy nemlétezésének megállapításához, továbbá a házasság érvénytelenítéséhez vagy annak felbontásához.

* elnök (Miskolci Törvényszék)

A bíróságok igyekeznek minden lehetőséget megadni arra, hogy a felek a jogintézményről tudomást szerezzenek.

A bírósági épületekben szórólapokat és a jogintézményt népszerűsítő plakátokat helyezünk el.

A kérelem előterjesztéséhez interneten is elérhető nyomtatványokat bocsátunk a felek rendelkezésére. A bírósági közvetítők elérhetősége a törvényszékek és az Országos Bírósági Hivatal honlapján is megtalálható.

Több törvényszék – köztük a Miskolci Törvényszék is – helyi szabályzatot alkotott a közvetítői eljárás rendjéről.

A médiában is igyekszünk népszerűsíteni a felek számára talán még kevésbé ismert eljárást.

A fogalmazók által tartott ún. panasznapokon fogalmazók adnak tájékoztatást az eljárás igénybevételének lehetőségéről.

Heti rendszerességgel közvetítőink fogadóórákat tartanak. Erre a célra és magának a közvetítői eljárásnak a lefolytatására külön közvetítői szoba áll rendelkezésre, amely berendezésével is arra törekszik, hogy a felek minél oldottabb körülmények között folytathassák párbeszédüket.

Külön öröm számunkra, hogy a közvetítői szobát olyan képekkel tehattük bensőségebbé, amelyeket bíróságunk tehetséges dolgozója készített.

Könnyebbség a felek részére, hogy a közvetítői eljárásra nem vonatkoznak az illetékességre vonatkozó szabályok. Elképzelhető tehát, hogy az ország messze eső részein lakó felek akár egy számukra kedvező megközelíthetőséggel rendelkező bíróságon kérik az eljárás lefolytatását akkor is, ha peres ügyüket más illetékességi területű bíróság tárgyalja.

Az egyetlen megszorítás e tekintetben a bírákra is vonatkozó és a közvetítői eljárásban is alkalmazandó összeférhetetlenségi szabályokon túl, hogy mint közvetítő nem járhat el az ugyanazon közvetítői eljárással érintett peres vagy nemperes eljárásban eljáró bíró, illetve, hogy az ugyanazon közvetítői eljárással érintett peres vagy nemperes bírósági eljárásban mint bíró nem vehet részt a közvetítői eljárást lefolytató személy.

Maguk a közvetítők igyekeznek mindent megtenni, hogy a felek megjelenését megkönnyítsék. Abban az esetben is kérhető a segítségük, ha csak az egyik fél fordul kérelemmel a bírósághoz.

Ilyenkor a közvetítő telefonon vagy e-mailen felveszi a kapcsolatot a másik féllel és annak hajlandósága esetén mindkettejük számára megfelelő időpontot választva tűzi ki az első tájékoztató megbeszélést.

A közvetítőre tehát nem vonatkoznak a bírósági eljárást jellemző formai kötöttségek. A mai kor technikai eszközeit felhasználva, a felek körülményeihez, életviszonyaihoz alkalmazkodva, rugalmasan, akár a bírósági eljárásban szokatlan módokon is eljárhatnak, természetesen a jogszabályi keretek között. A jogi szabályozásra egyébként jellemző, hogy igyekszik kevés szigorú szabályt felállítani e téren.

Kötöttségek terén elsősorban olyan rendelkezést tartalmaz a jogszabály, amely az eljárás gyorsaságát, hatékonyságát célozza. Ilyen pl., hogy a bíróság – illetve maga a közvetítő – a kérelem beérkezésétől számítva 8 napon belül értesíti a feleket az első tájékoztató megbeszélés időpontjáról. A rövid határidő az eljárás minél hamarabbi befejezését segíti.

Fontos, hogy az eljárás csak közös kérelemre folytatható le. Tehát, ha az első tájékoztató megbeszélésen a másik fél nem jelenik meg, természetesen közvetítői eljárásra nem kerülhet sor.

Az első tájékoztató megbeszélésen a közvetítő az eljárás minden fontos sajátosságáról tájékoztatja a feleket. Ezek közül kiemelendő, hogy az eljárás a felek közös akaratán alapszik és mindaddig folytatódik, amíg a megállapodást alá nem írják, illetve egyik vagy másik fél vagy mindketten közösen nem kérik az eljárás befejezését.

A felek eltérő megállapodása hiányában azonban az eljárás a közvetítői eljárás lefolytatására irányuló közös kérelem aláírásának napjától számított négy hónap elteltével megszűnik.

Ez a szabály biztosítja, hogy a peres vagy nemperes eljárás a közvetítői eljárás miatt ne húzódhasson el.

Elsősorban a bírák maguk azok, akik a közvetítői eljárás igénybevételének lehetőségére felhívják a felek figyelmét. Történhet ez akár a tárgyalást megelőzően, már a tárgyalásra szóló idézésben írásban, de szóban is az eljárás bármely szakaszában. Elmondhatjuk, hogy a bírák szerepe ezen a téren igen fontos, mert a magyarországi tapasztalat szerint a felek az ő véleményüket, javaslataikat nagy általánosságban megfontolják, elfogadják.

Ezért a bírák nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy elmondják a közvetítői eljárás előnyeit. Ezek közül kiemelendő az eljárás gyorsasága, ingyenessége, titkossága, a közvetítő pártatlansága, a költségtakarékosság.

Tájékoztatást adnak arról is, hogy a közvetítői eljárás megindítására figyelemmel a peres eljárás szünetel. A szünetelés hat hónapi időtartama letelte után a per automatikusan megszűnik. Ez alatt az idő alatt a felek a közvetítői eljárásban megköthetik a megállapodásukat, de dönthetnek úgy is, hogy kérik az eljárás folytatását és megállapodásukat a bírósághoz egyezségként történő jóváhagyás végett benyújtják.

Az eljárás iránt elkötelezett bírák fontosnak tartják, hogy a bírósági úton történő vitarendezés mellett – nem lebecsülve annak fontosságát és szükségességét – megismertessék a feleket egy olyan alternatív konfliktuskezelő módszerrel, amelyben a felek megfogalmazhatják az érzéseiket, tisztázhatják azokat a körülményeket, amelyek a vita kialakulásához, elmérgesedéséhez vezettek. Átgondolhatják és egymás tudomására hozhatják szükségleteiket és érdekeiket, képessé válnak arra, hogy a másik fél szemszögéből is átgondolják a kialakult helyzetet.

Fontos, hogy a felek között a párbeszéd helyreálljon, különösen olyan jogviszonyokban, amelyekben hosszú távú, jövőben is fenntartandó kapcsolat szükséges. Ilyen lehet pl. a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése, a közös gyermekkel való kapcsolattartás kérdése vagy akár gazdasági társaságok közötti szerződéses viták vagy szomszédjogi, birtokviták esete.

Az eljárás során a felek maguk alakíthatják ki a legmegfelelőbb megoldást. Ezzel felelősségérzetük fokozódik, kapcsolatuk a jövőre vonatkozóan is normalizálódott szinten maradhat. A tapasztalatok azt mutatják, hogy ilyen vitarendezést követően a megállapodás végrehajtása sem jelent nehézséget, hiszen az a felek szabad akaratán alapszik. Ez különösen fontos a magyar gyakorlatban, mert a jelenlegi – sok szakember által vitatott – jogi szabályozás szerint a közvetítői eljárásban kötött megállapodás nem végrehajtható határozat.

Az azonnali végrehajthatóság helyett arra ad lehetőséget a jogszabály, hogy a felek a per folytatását kérve kérjék a megállapodás bírói egyezséggel történő jóváhagyását. A bíró a megállapodást végzéssel jóváhagyja, amely immár az ítélettel azonos hatállyal végrehajtható határozattá válik.

A tapasztalatok szerint ezt a megoldást a felek a közvetítői eljárásban kötött megállapodások körülbelül 70 százalékánál igénybe is veszik.

A jogi szabályozás arra az esetre is tartalmaz rendelkezést, ha egyik vagy másik fél a közvetítői eljárásban kötött megállapodás ellenére a megállapodással rendezett jogvita tárgyában – azt nem betartva – mégis bírósághoz fordul. Ebben az esetben a polgári perrendtartás szerint a pert indító fél a per eldöntésére való tekintet nélkül kötelezhető a perben felmerült valamennyi költség megfizetésére. Ilyenkor a perlekedő fél a közvetítői eljárásban a másik fél által esetlegesen fizetett költségek (pl. szakértői díj) megfizetésére is kötelezhető.

Amennyiben a felperes kizárólag a megállapodásban foglaltak iránt, annak nem teljesítése miatt indít pert, a perköltségviselés általános szabályai alkalmazandók, azonban a bíróság a megállapodást nem teljesítő felet ilyenkor is kötelezheti a közvetítői eljárásban a másik fél oldalán felmerült költségek viselésére.

Ha már a költségek viselésénél felmerült a szakértő díja, érdemes megjegyezni, hogy a bírósági közvetítői eljárásban nem kizárt a feleken kívül más személyek részvétele is az üléseken. Gondolok itt a jogi képviselőkre, esetlegesen szakértőre vagy a vita eldöntésében érdekelt más személyekre. Itt is fontos azonban, hogy más személyek jelenlétében a felek egyetértsenek.

A költségviselés a peres felek számára egyáltalán nem elhanyagolható kérdés. Ezen a téren a magyar szabályozás jelentős előnyöket biztosít elsősorban a bírósági közvetítői eljárás ingyenességével.

De közvetve is találunk a felek számára előnyös rendelkezéseket. A közvetítői eljárás igénybevétele esetén ugyanis a bíróság az eljárás szünetelését állapítja meg, vagy az ún. kötelező közvetítés esetén – amelyről a későbbiekben ejtek néhány szót – az eljárást felfüggeszti. Az ilyen módon befejeződő eljárásokhoz illetéktörvényünk az eljárási illeték esettől függő ötven, harminc vagy tíz százalékra való mérsékelésének kedvezményét fűzi.

Az előbb említett ún. kötelező közvetítés a bírósági közvetítésben a „legifjabb” rendelkezés, amelyet Polgári Törvénykönyvünk Családjogi Könyve vezetett be 2015. március 15. napjától hatályosan. Erre jelenleg egyetlen jogterületen, a szülői felügyelet megfelelő gyakorlása és az ehhez szükséges együttműködés biztosítása érdekében – ideértve a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartást is – van lehetősége a bírónak. A bírósági közvetítésben gyakorlott szakemberek szerint a jogi szabályozás bővíthető lenne kiterjesztve azt pl. a szomszédjogi és birtokviták területére is.

Ha tehát a bíró indokoltnak tartja, kötelezheti a feleket közvetítői eljárás igénybevételére. A közvetítői eljárás tartamára pedig a tárgyalást felfüggeszti.

Fontos felhívni azonban a figyelmet arra, hogy a bírói kötelezés a feleket csak arra kötelezi, hogy az első közvetítői megbeszélésen vegyenek részt, ahol a közvetítői eljárásról szóló tájékoztatás hangzik el a közvetítő részéről. Magára az eljárásra – a közvetítésre – azonban ekkor is csak a felek közös kérelmére kerülhet sor. Ha tehát bármelyik fél nem kívánja a közvetítői eljárás lefolytatását, azt befejezettnek kell tekinteni és a felfüggesztett peres eljárás folytatódik.

A felek ilyenkor igazolást kapnak arról, hogy a bírói kötelezésnek eleget téve az első meghallgatáson megjelentek.

Ennek azért is van jelentősége, mert a megjelenés elmulasztása esetén a folytatódó peres eljárásban a közvetítői megbeszélésen önhibájából meg nem jelenő fél a másik fél költségeinek megfizetésére kötelezhető.

Végezetül néhány statisztikai adat: 2013-tól 2015. év végéig országosan kb. 2000 közvetítői ülés megtartására került sor – ennél jóval több kérelem érkezett, amelyekből nem mindig lett közvetítői eljárás – és ezek kb. 50 %-a végződött megállapodással.

A Miskolci Törvényszéken 2014. évben indult a közvetítés. 2015. év végéig kb. 100 ügyből szintén 50 %-os volt a megállapodások aránya.

A Miskolci Törvényszéken egyébként két bírósági titkár dolgozik közvetítőként is, a törvényszék területén pedig további öt fő azokon a járásbíróságokon, ahol a bírák létszáma a hét főt meghaladja. Ők általában bírósági titkárok, de vannak köztük a közvetítői képesítést megszerző bírák is. A számadatok tűnhetnek kevésnek, mi azonban ezekre is büszkék vagyunk, hiszen az alternatív vitarendezés mondhatjuk, hogy gyerekcipőben jár Magyarországon és a bírósági gyakorlatban is.

Zárszóként köszönetet mondok dr. Barna Évának, a Miskolci Törvényszék bírájának, aki nélkül a jelen tanulmányom a nyújtott színvonalon nem jöhetett volna létre.